PETR HRUŠKA

„HOĎTE SÍŤ NA PRAVOU STRANU LODI“

PASTORAČNÍ PLÁNOVÁNÍ V CÍRKEVNÍCH DOKUMENTECH

Úvod 1
Dokumenty universální církve 1
Dokumenty místních církvi 4
Závěrečná reflexe 8
Bibliografie 10
Poznámky 12

ÚVOD

Pojem „pastorační plánování“ se v dnešní církvi stává stále běžněji užívaným výrazem zahrnujícím v podstatě jakýkoli trochu systematičtěji organizovaný proces společného uvažování vedoucí od analýzy konkrétní situace, přes reflexi této situace ve světle evangelia a tradice až ke konkrétním praktickým doporučením či rozhodnutím. I přesto, že tento pojem sám o sobě se v centrálních církevních dokumentech objevuje až teprve nedávno, je možné v mnoha těchto dokumentech vystopovat základní klíčové předpoklady a dimenze, které jsou dnešnímu pastoračnímu plánování vlastní a které jsou důležité pro další jeho zdravý rozvoj v pastorační praxi. V tomto textu[1] se tedy nebudu nějak systematicky zabývat vlastní podstatou či teologií pastoračního plánování, ale chci předložit přehled témat v církevních dokumentech nějak souvisejících s pastoračním plánováním; a to tak, jak se postupně objevovala jak v dokumentech universální církve (první část), tak v dokumentech některých biskupských konferencí (druhá část). Na závěr pak připojím krátkou reflexi snažící se vysledovat určité souvislosti mezi církevními dokumenty a praxí pastoračního plánování a vyhmátnout jeho základní dimenze v těchto dokumentech zdůrazňované.

DOKUMENTY UNIVERSÁLNÍ CÍRKVE

Ačkoli se pojem „pastorační plánování“ objevuje v centrálních církevních dokumentech teprve v *Novo millennio ineunte* v roce 2000, již od posledního koncilu je možné v mnoha dokumentech sledovat rozvinutí některých základních předpokladů, na kterých dnešní koncept pastoračního plánování nutně spočívá.

Již v encyklice ***Ecclesiam suam*** Pavla VI. (vydané během 2. vatikánského koncilu v r. 1964)[2] najdeme v její třetí části silný důraz na „dialog“, včetně vnitrocírkevního dialogu neseného „plností víry, láskou a dynamickou svatostí“, jenž má být „častý a vedený na intimní rovině“, „otevřený veškeré pravdě, každé ctnosti, každé duchovní hodnotě“, „upřímný“, „inspirující k autentické svatosti“ a „pomáhající katolíkům být ctnostnými, moudrými, svobodnými, nezaujatými a silnými“ (No. 113).

Druhý vatikánský koncil (1963 – 1965) ve svých dokumentech výraz „pastorační plánování“ sice nikde nepoužívá, ale sám o sobě může být celý koncil představen jako výborný příklad toho, co se dnes pastoračním plánováním nazývá: biskupové se před koncilem a během něho snažili za pomoci nejrůznějších odborníků analyzovat a popsat situaci současné církve a společnosti, za pomoci mnoha teologů tuto situaci pak ve světle Písma a tradice promýšleli a reflektovali a na základě praktické moudrosti a za přispění mezi nimi přítomného Ducha svatého společně na koncilu rozlišovali praktické kroky pastorační obnovy přiměřené pro život a službu církve v dnešním světě. Tyto tři základní kroky (zkoumání pastorační situace, společná reflexe a vyvozování praktických závěrů) jsou pak v dekretu o pastorační službě biskupů také vyjmenovány jako základní úkoly diecézní pastorační rady (ChD 27).[3] Takovémuto staronovému pojetí církve, která ve všech svých údech naslouchá, rozlišuje a spolupracuje na společném poslání, byla samozřejmě na koncilu otevřena cesta díky některým zásadním koncilním textům. Zde můžeme zmínit jen ty nejdůležitější, které se nějak

vztahují k tématu pastoračního plánování: znovuobjevení důležitosti charismat pro život a službu církve a nutnost jejich podpory i rozlišování pastýři (LG 12; AA 3); pojetí církve jakožto „communio hierarchica" (LG 21) a zdůraznění kolegiality a synodality (LG 21 – 23); základ pro pastorační rady na různých rovinách (LG 37; AA 10; 26; CD 27; AG 30); bohatství rozličnosti v jednotě (LG 32); nutnost spolupráce a přátelských vztahů biskupů, kněží a ostatních věřících (LG 28; 30; 32; 37; PO 8; 9); a důraz na nutnost trvalé obnovy a očisty (LG 8) vyplývající ze skutečnosti, že církev je nejen „nezrušitelně" svatá (LG 42), ale také „nedokonale", i když „opravdově" svatá (LG 48).[4]

V motu proprio Pavla VI. ***Ecclesiae Sanctae I*** (1966)[5] o realizaci koncilního dekretu o pastýřské službě biskupů je v ChD 27 uvedená základní funkce diecézní pastorační rady dále rozvedena: „Úkolem pastorační rady je zkoumat a zvažovat vše, co se týká pastorační služby a předkládat praktické závěry týkající se těchto záležitostí, aby tak život a služba Božího lidu mohly být v hlubším souladu s evangeliem" (No. 16/1). Také je zde zdůrazněno, že přestože je diecézní pastorační rada orgánem trvalým, její členstvo, aktivity a výkon její role může mít dočasný a příležitostný charakter (viz No. 16/2).

Téma úkolu diecézních pastoračních rad, nyní již výslovně vztažené k „plánování pastoračního programu", se dále objevuje v ***Direktáři o pastorační službě biskupů*** (1973)[6] zpracovaném kongregací pro biskupy. Direktář nejprve opakuje formulaci použitou již v předchozím dokumentu, ale dále ji pak rozvíjí: „Svým studiem a reflexí [diecézní pastorační] rada poskytuje zásady [judgments] nutné k tomu, aby diecézní společenství bylo schopné plánovat svůj pastorační program systematicky a realizovat jej efektivně" (No. 204). Ve stejném paragrafu se zde zdůrazňuje, že ačkoli má pastorační rada jen poradní roli, „biskup má pro její doporučení velký respekt, protože tato doporučení poskytují jeho apoštolské službě důležitou a spolehlivou spolupráci církevního společenství". Také je zde zmíněna možnost, že biskup může podle okolností nařídit zřízení farních pastoračních rad v každé farnosti, které pak mají „úzce spolupracovat a být v kontaktu s diecézní pastorační radou" (No. 204).

Jediný vatikánský dokument věnovaný výlučně poslání a práci pastoračních rad vydala kongregace pro klérus jako „soukromý okružní list o pastoračních radách" nazvaný ***Omnes christifideles*** (1973).[7] Potom, co list zopakuje koncilní důrazy na rovný, ale různorodý a rozčleněný podíl všech na jednom poslání církve, připomene ustanovení předchozích dokumentů a popíše široké konzultace, které kongregace vedla s jednotlivými biskupy a biskupskými konferencemi před vydáním tohoto listu (No. 1 – 6), věnuje se pak podrobněji složení pastoračních rad. Diecézní pastorační rada, jež není „reprezentativní" v právním slova smyslu (jako je třeba nějaké zastupitelstvo či parlament), má být ve svých členech „jakýmsi zrcadlem či znamením celé diecéze" a „celý Boží lid v ní má být skutečně reprezentován" (No. 7). Opět se zdůrazněním poradní role pastorační rady je zde připomenuto, že „rady a návrhy věřících, které předkládají v rámci církevního společenství a v duchu jednoty mají velký význam pro formaci rozhodnutí… Proto si má biskup těchto návrhů vysoce cenit a má vážně zvažovat názory, na kterých se pastorační rada shodne" (No. 8). Role pastorační rady je zde vyjádřena stejně jako v Ecclesiae Sanctae I, pouze jsou zde navíc uvedeny některé příklady těchto tří základních kroků „zkoumání, zvažování a předkládání návrhů" (No. 9).[8] List také dále doporučuje formaci pastoračních rad i na jiných než diecézní úrovni (farní, vikariátní, oblastní) uvnitř diecéze, které by měly „tutéž podstatu a funkce" jako diecézní pastorační rada (No. 12). Z toho vyplývá, že základní třídílnou strukturu doporučenou koncilem pro diecézní pastorační rady (tj. zkoumat situaci, reflektovat ji ve světle evangelia a vyvozovat praktické závěry, dnes nazývanou pastoračního plánování) lze považovat i za základní poslání farních pastoračních rad.

Kodex církevního práva (1983)[9] se koncilní důrazy pak snaží „přeložit" do řeči předpisů a paragrafů vytvářejících rámec pro život církve. Proto i zde najdeme například velmi silný důraz na „skutečnou rovnost" všech křtem začleněných do Kristova těla (kán. 208) a na komunitární koncept farnosti jakožto „určitého trvale ustanovené společenství věřících", které může být definováno buď územně nebo personálně (kán. 515, srov. kán. 518). Kodex dále potvrzuje nutnost aktivní účasti laiků na pastoračním poslání celého společenství církve (kán. 519), která má být podporována farářem (kán. 529, par. 2), doporučuje zřizování diecézních a farních pastoračních rad s důrazem na

jejich konzultativní charakter (kán. 511; 536) a nařizuje zřizování diecézních a farních ekonomických rad (kán. 492; 537), kněžských rad (kán. 495) a sboru poradců (kán. 502).

Tyto důrazy na komunitní a kooperativní charakter pastorace jsou pak znovu a znovu opakovány a rozvíjeny v různých dalších dokumentech. Například ***Poselství Mimořádného synodu Božímu lidu*** (1985; setkání biskupského synodu u příležitosti 20. výročí koncilu) prezentuje tzv. „*communio* ekleziologii" (která dále rozvinula téma „církev jakožto společenství" přítomné již v dokumentech II. vatikánského koncilu), nutné struktury odpovídající tomuto *communio* a důraz na „spolupráci mezi laiky a klérem" jakožto „ty nejlepší plody Koncilu" a „nové zakoušení skutečnosti, že všichni jsme církví".[10]

Postsynodální apoštolský list ***Christifideles laici*** Jana Pavla II. (1988)[11] dále rozvíjí koncilní důraz na společné povolání a poslání všech členů církve ke službě jak v církvi, tak ve světě (No. 2) a načrtává obraz církve jakožto „*communio*" (společenství) zakořeněné v „*mysterium*" (tajemství) a žijící své „*missio*" (poslání) v komplementaritě různých „hierarchických a charismatických darů" (No. 19 – 24). Silně je zde vyzdvižena „spoluzodpovědnost", „kooperace", „spolupráce", „konzultace" a „participace" laiků v pastoračně-plánovacích procesech v jejich jak konzultačním, tak spolurozhodovacím rozměru (No. 25). Farnost je zde chápána jako „konkrétní forma místní realizace církve" a základní pastorační jednotka s dostatečně pružnými strukturami podporující malá živá společenství (No. 26),[12] přičemž papež povzbuzuje k „přesvědčenějšímu, rozšířenějšímu a rozhodnějšímu ocenění farních pastoračních rad" (No. 27).

V dalším postsynodálním apoštolském listě ***Pastores dabo vobis*** (1992)[13] pak papež předestírá teologii kněžské služby ve světle *communio* ekleziologie (opět církev jako trinitární *mysterium*, *communio* a *missio*; No. 12) se zdůrazněním role kněze jakožto „svátostného zpřítomnění Ježíše Krista – hlavy a pastýře" (No. 15) a jeho současného a neoddělitelného služebného začlenění do vztahů uvnitř církve (No. 16). Kněžská služba je zde chápána jako nutně a podstatně komunitní – v jednotě a spolupráci s biskupem, ostatními kněžími a všemi věřícími (No. 17) a je zde zdůrazněno, že kněz musí mít „schopnost koordinovat všechny dary a charismata ve společenství, rozlišovat je a nasměrovat je k užitku pro rozvíjení církve v trvalém spojení s biskupem" (No. 26).

Kongregace pro klérus ve svém ***Direktáři o službě a životě kněží*** (1994),[14] kromě shrnutí dosavadní oficiální nauky o kněžství a její trinitární (No. 3 – 5), kristologické (No. 6 – 7), pneumatologické (No. 8 – 11) a eklesiální (No. 12 – 13) dimenze a varování před tzv. „demokratismem" či „klerikalizací laiků" (No. 17 – 19), klade také velký důraz na komunitární rozměr kněžské služby (No. 20 – 33), v němž má své nedílné místo společenství kněží s věřícími laiky (No. 30).

Katechismus katolické církve (1994)[15] v odstavcích No. 871 – 933 sumarizuje učení předchozích církevních dokumentů o různých skupinách v církvi (klérus, laici a řeholníci) se silným prvotním důrazem na jejich rovnost, jednoty a vzájemnou odkázanost (No. 871 – 873). Vzhledem ke klerikům je zde zdůrazněn „charakter služby", „kolegiální charakter" a „personální charakter" hierarchie (No. 876 – 879). Vedle důrazu na „sekulární charakter" vlastního povolání laiků (No. 898 – 899) a jejich poslání ke společnému i osobnímu apoštolátu či evangelizaci (No. 900 – 905) je také jasně uznána a podporována možnost jejich vlastního povolání ke spolupráci a spoluzodpovědnosti v pastorační službě uvnitř společenství církve (No. 906; 907; 910[16] – 913).

Jan Pavel II., ve svém projevu u příležitosti návštěvy ***Ad limina apostolorum francouzských biskupů*** (1997),[17] vyjadřuje jasnou podporu procesu širokých diecézních konzultací a pastorační restrukturalizace probíhající ve francouzských diecézích a zdůrazňuje jejich misijní zaměření. Vyzdvihuje zde také aktivní zapojení laiků a jejich ochota „zaujmout aktivnější a různorodější role v církevním životě" vidí jako „opravdový zdroj naděje".[18]

Na základě „preface" instrukce osmi vatikánských kongregací ***Ecclesiae de mysterio*** (1997)[19] je možno říci, že obraz církve, který je v pozadí tohoto textu, je stále obrazem církve jakožto *communia* a dokument uznává a podporuje „spolupráci všech věřících v obou rozměrech poslání církve: jak v duchovním řádu, kde jde o zprostředkovávání Kristova poselství a jeho milosti lidem, tak i časném

řádu, jde o pronikání a zdokonalování světské reality evangelijním duchem“. Hlavní starostí instrukce se však zdá být jasnější určení „konkrétněji vymezené sféry posvátné služby kléru“ uvnitř tohoto společného poslání církve. S odvoláním na AA 24 instrukce trvá na tom, že tato oblast není oblastí, kde by laici měli své vlastní povolání, ale laici zde mohou být povoláni „asistovat“ ve službě vlastní kléru. „Spolupráce s“ se podle Instrukce nesmí zaměňovat s „náhradou za“. Po vymezení teologických principů pro tuto spolupráci pak ovšem instrukce uznává, že výsledný vztah „není pouhá asistence, ale vzájemné obohacení společného křesťanského poslání“. V pátém bodě třinácti závěrečných praktických opatření (zvaném „Struktury pro spolupráci v partikulární církvi“) instrukce zdůrazňuje konzultativní charakter pastoračních rad.

Ačkoli všechny výše zmíněné dokumenty předestírají mnoho rozměrů života církve, které jsou nutným předpokladem a základem každého procesu pastoračního plánování, teprve apoštolský list Jana Pavla II. k začátku nového tisíciletí ***Novo millennio ineunte*** (2000)[20] se tématu pastoračního plánování věnuje výslovně (včetně použití tohoto výrazu) a přičemž toto téma jasně zasazuje do kontextu svého pozvání pro každou místní církev k „zajetí na hlubinu“ (No. 1 a 58, srov. Lk 5,4) a ke „kontemplaci Kristovy tváře“ (No. 16 – 28). Pastorační plánování je zde výslovně zmiňováno v No. 3; 15; 29; 31; 34; 38; 42 a jsou k němu vyzývány všechny místní církve. Mělo by být: zakořeněné v „principu vtělení“ a v naslouchání Duchu svatému v dějinách (No. 3), „uzpůsobené situaci jednotlivých společenství“ (No. 29), „hluboce zakořeněné v kontemplaci a modlitbě“, jak osobní, tak společné (No. 15 a 38), „založené na novém přikázání“ (No. 42), zaměřené na „svatost“ (No. 31), postaveno na „výchově k modlitbě“ (No. 34), schopné inspirovat k „činným a konkrétním projevům lásky ke každému lidskému tvoru“ (No. 49) a spolupracovat v kooperaci a vzájemnosti různých cest a forem (No. 31), včetně „autentických škol modlitby“ (No. 32 – 34), „účastí na eucharistii“ jakožto „opravdového jádra neděle“ (No. 35 – 36), „lectio divina“ (No. 39), „nové evangelizace“, „inkulturace“ a „pastorace mládeže“ (No. 40). Dalším centrálními tématy jsou „spiritualita společenství“ jakožto základna pro každé pastorační plánování založená na teologii církve jakožto společenství majícího podíl na životu Trojice v jednotě mystického těla (No. 42 – 43) a koncept církve jakožto „domova a školy společenství“ (No. 43), které vede k opravdové snaze o konsensus v podstatných otázkách a poctivě hledá společné řešení a soulad v otázkách sporných, především pomocí různých poradních struktur a pomocí „intenzivnějšímu naslouchání Božímu lidu“ (No. 45).

Na tyto výzvy z NMI pak navazuje kongregace pro klérus v dokumentu ***Kněz, pastýř a vůdce farního společenství*** (2001),[21] ve kterém (při jasném zdůraznění konzultativní role farních pastoračních rad) jasně opětovně povzbuzuje k rozhodnějšímu a většímu ocenění jejich významu ve farní pastoraci (No. 26), k vytváření místních pastoračních plánů majících jasnou prioritu v hlubokém duchovním životě a ke vstřebání papežem v NMI zmíněných „pastoračních priorit“,[22] včetně pojetí církve jakožto „domova a školy společenství“ a rozvoje „spirituality společenství“ (No. 27). Je zde také připomenuta nutnost rozvoje misijního zápalu, včetně podpory tradičních i nových komunit a církevních hnutí, v nichž je spatřováno jakési nové „jaro Ducha“ (No. 29).

DOKUMENTY MÍSTNÍCH CÍRKVI

Na vývoji dokumentů univerzální církve jsme mohli vypozorovat, že ačkoli základní témata a předpoklady pastoračního plánování jsou v nich rozvíjena již od posledního koncilu, přímo pastoračním plánováním jako takovým (nezávisle na roli pastoračních rad, které jsou jen jedním z jeho důležitých nástrojů) se výslovně a podrobněji zabývá až papež ve svém *Novo millennio ineunte* v roce 2000. Jak jsme však mohli postřehnout již ze zmínky o jeho projevu k francouzským biskupům v roce 1997, je jisté, že mnoho z těchto procesů a zkušeností již postupně dozrávalo v mnoha diecézích a místních církvích mnohem dříve. Jako svědectví tohoto „zdola“ (z jednotlivých diecézí) vyrůstajícího a následně „nahoře“ (biskupskými konferencemi a papežem) přijatého důrazu na duchovně založený proces pastoračního plánování zde chci představit alespoň čtyři dokumenty ze zemí, kde bylo objevování tohoto přístupu asi nejintenzivnější: z USA, Velké Británie a Francie. Úvodní odstavec je však ještě věnován dokumentům vzniklým na základě kontinentálních synod, které v jednom případě dokonce již dva roky před NMI zdůrazňují důležitost pastoračního plánování, v ostatních případech pak načrtávají důležité proměny, které se na jednotlivých

kontinentech považují v pastoraci za klíčové a které by tudíž i jakékoli pastorační plánování mělo mít na zřeteli.

Ve svém postsynodálním listě ***Ecclesia in Oceania*** (1998)[23] Jan Pavel II. konstatuje, že „synodní otcové viděli velmi praktický výraz tohoto ducha [zde text navazuje na Sk 4,32] v přípravě diecézního pastoračního plánu ve spolupráci se všemi věřícími a jejich organizacemi v diecézi" a dodává, že „takovýto postup zajistí, že pastorační plán je plodem spirituality *communia* zdůrazňované Druhým vatikánským koncilem" (No. 11). Ve dalších papežových postsynodálních listech ***Ecclesia in Africa*** (1995; No. 89)[24] a ***Ecclesia in Asia*** (1999; No. 25)[25] je možné nalézt silné důrazy na roli malých společenství v církvi, v ***Ecclesia in America*** (1999; No. 39; 41; 44)[26] navíc i silný důraz na roli těchto společenství a nových církevních hnutí ve farnosti chápané jakožto „eucharistické společenství složené z různých společenství a hnutí" a na rozvoj laické pastorační služby v církvi v její mnohotvárnosti jako daru Ducha svatého. ***Instrumentum laboris Synody o Evropě***[27] (1999) zmiňuje „novou životnost zvláště biblické a liturgické obnovy, aktivní podíl věřících na farním životě a spolupráce kněží a laiků,[28] novou zkušenost komunity, oživení modlitby a kontemplativního života a mnohé dobrovolné aktivity ve službě chudým a marginalizovaným" a doplňuje, že „přítomnost malých společenství, nových skupin a církevních hnutí je také význačná" (No. 7). Ve stati o potřebě hluboké spirituality, jsou mezi „prostředky, které podporují a vzdělávají lidi ve formaci správné křesťanské spirituality"[29] vyjmenovány především vytváření malých společenství, podpora různých malých skupin a zakládání center spirituality (No. 44). Podobný důraz je pak vyjádřen i v další statích o církvi jakožto „pravém místě společenství" (No. 45 – 50). Důležitý je i rozdělení zbývajícího textu na tři části nadepsané: „Zvěstování ‚evangelia naděje': *Martyria*" (No. 51 – 66); „Slavení ‚evangelia naděje': *Leitourgia*" (No. 67 – 70); „Služba ‚evangeliu naděje': *Diakonia*" (No. 71 – 87).

Biskupská konference USA k třicátému výročí koncilního dekretu o apoštolátu laiků a patnáctému výročí vlastního listu *Called and Gifted* vydala další dokument nazvaný tentokrát ***Called and Gifted for the Third Millennium*** (1995).[30] Dokument rozvíjí čtyři „povolání" zmíněné v předchozím listě, aktualizující tehdejší důrazy do nové situace a zvoucí katolické laiky k dalšímu dialogu. „*Povolání ke svatosti*" zde je chápáno jako život z celostné hluboké spirituality zahrnující všechny oblasti života a utrpení a vedoucí k velkomyslné službě a prostému stylu života. „*Povolání ke společenství*" zahrnuje nejrůznější výrazy komunitního života, od malých skupin sdílení víry, studia a vzájemné podpory, přes laické asociace a hnutí až k sekulárním institutům, sdružením a třetím řádům. Především je zde ale zdůrazněna důležitost rodinného a farního společenství a podrobněji rozebrán „slibný rozvoj" „malých společenství víry" ve všech možných podobách, často se vyskytujících v kontextu obnovy farnosti. „*Povolání k misii a pastorační službě*" se podle amerických biskupů realizuje jak v prostředí práce, politiky, kultury, profesionálního života a rodiny, tak formou laické pastorační služby v jejích nesčíslných podobách v oblasti liturgie, formace, spirituality, charity a sociální spravedlnosti, ať už na farní rovině, v různých církevních institucích a organizacích. „*Povolání ke křesťanské zralosti*" se americkým biskupům jeví v dnešní době jako velmi aktuální především v oblasti péče o děti a mládež, náboženské a teologické formace, respektování rozmanitosti, participace na životě a poslání církve (včetně doporučení zakládání pastoračních rad tam, kde ještě nejsou a pomoci v rozvoji různých pastoračně-plánovacích procesů) a ve schopnosti žít uprostřed nejistoty a krize neseni velikonočním tajemstvím.

Ve stejném roce biskupská konference Anglie a Walesu vydala dokument o kooperativní pastoraci s názvem ***The Sign We Give*** (1995).[31] Tento dokument (zpracovaný skupinou odborníků po pečlivých konzultacích a průzkumech v terénu) podrobně reflektuje a rozvíjí základní přesvědčení biskupů Anglie a Walesu, které již dříve jasně vyjádřili takto: „Jsme přesvědčeni, že podoba a styl vztahů uvnitř církve jsou nedílnou součástí znamení, kterým církev vydává svědectví. Proto musíme rozvíjet rysy kooperativní pastorace[32] jakožto klíčového projevu života církve v nejbližší budoucnosti. Chceme tímto povzbudit všechny, ženy i muže, kteří se pokoušeli a pokoušejí realizovat a prozkoumávat možnosti takovýchto nových vztahů, se všemi jejich obtížemi a přísliby."[33] Protože se témata tohoto dokumentu úzce dotýkají kooperativních a komunikativních procesů každého pastoračních plánování, přiblížíme si jeho hlavní myšlenky podrobněji.

V první části (nazvané „*Misijní rozměr církve: Kontext kooperativní pastorace*“) jsou po stručném přehledu relevantních církevních dokumentů nejprve načrtnuty některé rysy pastoračního vývoje v celosvětové církvi, které ovlivnily i církev v Anglii a Walesu.[34] Je zde otevřeně přiznáno, že tyto nové trendy nebyly vždy pouze vítané, ale také vyvolaly mnoho odporu, strachu, konfliktů a napětí. „Ve skutečnosti [tyto trendy] vedly katolickou komunitu hluboko do procesu konverze“ (15). Dále jsou zmíněny některé změny pastoračních okolností v zemi (které jsou svým způsobem velmi podobné změnám v České republice): Zatímco počet kněží stále klesá, účast na bohoslužbách postupně klesá také. „To nás vede k potřebě přemýšlet o tom, jak zorganizovat farní život v menších a více roztroušených společenstvích a jak naložit s našimi zdroji, včetně budov a financí“ (15).[35] Nakonec je zde uznáno, že „kooperativní pastorace není tím jediným kanálem růstu a obnovy v dnešní církvi. Je to spíše jeden ze způsobů vyjádření toho, jak církev obnovuje sebe samu.“ Je zde zdůrazněno, že všechny možné aktivity v církvi „potřebují být zasazeny do širší perspektivy společenství (*communio*) a poslání (*missio*). Proces růstu v církvi je zde chápán jako komplexní a pružný proces, který „se odehrává v silovém poli různých vlivů, jak teologických, tak praktických“ a je hluboce zakořeněn v „činnosti Ducha rozlišované jak skrze modlitbu a reflexi, tak i skrze práci a plánování“ (16).

Ve své druhé části (nazvané „*Kooperativní pastorace: Zkušenost a teologie*“) dokument popisuje různé zkušenosti s kooperativní pastorací,[36] zkoumá některé aspekty teologie pastorační služby[37] včetně některých nedořešených otázek v této oblasti[38] a načrtává některé důležité rysy ekleziologie, která je základem pro kooperativní pastoraci.[39] V souvislosti s novými koncepty pastoračního vedení spojenými s kooperativní pastorací dokument zmiňuje zajímavý paradox: Zatímco pojetí „vedoucího[40] jakožto moderátora aspirací, plánů a priorit určité komunity“ je považováno za velmi plodné a důležité, podle dokumentu však „nemusí být vždy zcela praktické. Mohlo by dokonce být něčím, co brání růstu nebo nepřispívá k nutné změně, pokud by to byl jediný praktikovaný styl vedení“. Na základě posbírané zkušenosti dokument dokonce konstatuje, že „pevný způsob vedení ze strany biskupa nebo kněží je jedním z faktorů, které nejvíce usnadňují cestu ke kooperativní pastoraci,“ a pokračuje: „Někdy může být zapotřebí, aby kooperativní pastorace byla zavedena poměrně rozhodným způsobem, jakoby ‚shora‘, aby se tak teprve následně umožnila vlastní partnerská dimenze pastorační spolupráce“ (23). Nakonec je zde otevřeně přiznáno, že „jedna z nejbolestnějších zkušeností, na kterou lze dnes narazit ve farnostech a pastoračních týmech, je situace, kdy byl učiněn určitý pokrok [směrem ke kooperativní pastoraci], avšak ten pak byl zastaven nebo zcela obrácen po vystřídání se kněží“ (24).

Třetí část (nazvaná „*Kooperativní pastorace v praxi*“), poté co prozkoumá některé příklady kooperativní pastorace, načrtává proces jejího postupného rozvoje. „Kooperativní pastorace se neuskuteční jen tím, že lidé pracují pohromadě a nějakým způsobem koordinují svoji práci.[41] Tady jde o postupný a vzájemně se ovlivňující rozvoj nových modelů, nových postojů a nového sebepochopení, což se neuskuteční náhodně. Tento proces musí lidé přijmout za svůj a vědomě jej uskutečňovat na základě svého osobního přesvědčení. Kooperativní pastorace nebude fungovat, jestliže ti, kteří jsou do ni zapojeni, tímto směrem jít nechtějí nebo mají pocit, že tím jen plní nějaké přání ‚shora‘“ (28). Nutná otevřenost vůči změnám u všech zapojených do kooperativní pastorace si také žádá obnovené porozumění církevní tradici jakožto živoucího a rozvíjejícího se procesu.[42] Pro hlubší reflexi a praxi jsou pak jsou navrženy některé podstatné prvky cesty kupředu[43] a identifikovány některé skutečnosti blokující růst[44] v kooperativní pastoraci. Kooperativní pastorace je nakonec v této kapitole prezentována jakožto hluboká spiritualita prožívající svoji víru v Trojici, otevírající lidi Bohu i sobě navzájem v osobní i společné ‚kooperativní‘ modlitbě, spojující je s jejich všednodenní zkušeností a s radostmi a zármutky tohoto světa a podpírající je ve vzájemné duchovní službě a pastorační péči.[45]

V poslední, čtvrté části (nazvané „*Kooperativní pastorace v pěti různých kontextech*“) dokument načrtává některé speciální oblasti při rozvoji kooperativní pastorace v různých situacích:

- *Farnost:* „Společně sdílená vize toho, čím se farnost může stát, když všichni její členové plně realizují své křestní povolání a poslání, jak jakožto jednotlivci, tak jakožto společenství,“ je chápána jako ten nejdůležitější prvek v rozvoji kooperativní pastorace na farní úrovni.

Dokument zde doporučuje pracovní materiál zvaný *Parish Project*[46] jako důležitý nástroj pro podporu tohoto rozvoje (36-37).[47]

- *Seminář:* Zde je zdůrazněno, že „kooperativní pastorace není pouhým studijním předmětem, ale spíše určitou perspektivou, která musí být přítomna v mnoha aspektech kněžské formace" (37).[48] Formace studentů připravujících se k pastorační službě by měla být záležitostí celé církve, nejen semináře (39).[49]
- *Diecézní pastorační plánování:*[50] Dokument zde zmiňuje několik prvků společných většině procesů diecézního pastoračního plánování: diecézní proces konzultací na určitá témata; setkání na diecézní úrovni, např. pastorační kongres nebo celodiecézní shromáždění; zpětná vazba zprostředkovaná z tohoto setkání zpět do celé diecéze ve formě formulace diecézní pastorační vize nebo pastoračních priorit; setkání na úrovních vikariátů nebo pastoračních oblastí za účelem aplikace těchto celodiecézně diskutovaných témat; různé iniciativy s účelem pomoci celé diecézi příslušně reagovat na tuto vizi. Navíc jsou zmíněny „dva způsoby, jakými diecézní pastoračně-plánovací procesy mohou diecézi pomoci na cestě ke kooperativní pastoraci": za prvé tím, že „takovéto procesy umožňují udělat zkušenost spolupracující církve"; za druhé tím, že „umožní postupnou formaci myšlenek a postojů napříč celé diecéze". Nakonec jsou zde uvedeny některé důležité „lekce" založené na konkrétních zkušenostech: tyto procesy vyžadují viditelné vedení, zapojení a povzbuzení ze strany biskupa;[51] u diecézního kněžstva lze očekávat velmi smíšené postoje k diecézním projektům tohoto druhu;[52] pro efektivní pastoračně-plánovací diecézní proces je pravděpodobně práce v terénu a pokračující pastorační plánování důležitějším prvkem než velké shromáždění, kterým takovýto proces často kulminuje.[53]
- *Pastorace s méně kněžími:* Dokument zmiňuje nejobvyklejší reakci na nedostatek kněží, „shlukování" sousedních farností („clustering"), jakožto často nutný krok. Avšak varuje před pokušením „vidět situaci pouze jakožto záležitost reorganizace", bez vyrovnání se s hlubšími teologickými, spirituálními a pastoračními otázkami a procesy.[54] Otevřeně se zde přiznává, že některé pastorační a teologické otázky v této oblasti zůstávají nedořešené.[55]
- *Stabilní pastorační týmy:* Důležité otázky, které je třeba zodpovědět v tomto posledním zkoumaném kontextu, jsou např. otázka zaměstnání a finančních zdrojů; otázka nutných osobních a profesních vymezení a hranic; otázka mužů a žen pracujících společně; otázka propojení s jednotlivými farnostmi a širší církví. Celý dokument je uzavřen velmi silnou výzvou k podstatné jednotě církevního společenství v rozmanitosti všech možných pastoračních přístupů, konceptů a metod (45).[56]

Vědomi si klíčové role služby kněží v každém procesu pastoračního plánování a pastorační proměny, biskupové Anglie a Walesu o čtyři roky později vydali ještě jeden, pro nás zajímavý dokument zvaný ***Supporting Ministry*** (1999),[57] který se tentokrát zabývá plánováním různých způsobů, jak kněžím zprostředkovat konkrétní pastorační oporu a osobní doprovázení. Tento zajímavý dokument, opět pro biskupskou konferenci vypracovaný skupinou odborníků, je reakcí na množící se požadavky mezi samotnými kněžími a jáhny na vypracování nějakého trvalého podpůrného systému pastorační supervize[58] který by jim poskytl „osobní podporu pro rozvinutí silných stránek a vnímání některých nedostatků v jejich pastorační službě" konané v kontextu rychlých změn a sociálních tlaků (část 1). Po výborné teologické reflexi nutnosti konkrétní osobní i komunitní podpory při rozvoji a realizaci kněžského a jáhenského povolání a služby (část 2), dokument podrobně rozvíjí důležité zásady pro zavádění systému pastoračního doprovázení či supervize v diecézi[59] (část 3) a navrhuje tři různé modely pro toto pastorační doprovázení (část 4): kolegiální;[60] biskupský;[61] kombinovaný.[62] Dokument nakonec obsahuje slovníček pojmů[63] a vzory dotazníků.

Posledním dokumentem, který zde představíme, je zajímavý a podnětným text z prostředí obzvlášť podobnému situaci naší církve, tzv. „dopis francouzským katolíkům" vydaný francouzskou biskupskou konferencí pod názvem ***Pozvat současnou společnost k životu z víry*** (1997).[64] Již samotný dokument, chápaný jako „materiál pro práci a dialog" (str. 9), je sám o sobě součástí širšího dialogu, ke kterému takto francouzští biskupové zvou celou místní církev, a je sám o sobě „plodem šťastné a plodné spolupráce mezi biskupy a teology a přináší výsledky mnohatvrárných diskuzí, které

ve francouzských diecézích probíhaly nad předchozími dvěma dokumenty“ (str. 10).[65] Cílem dokumentu není „vypracovat strategii“, ale „zdůraznit podstatné a citlivé body pro život a poslání křesťanů v současném světě“, „upřesnit a prohloubit naše angažování se pro víru v Boha Ježíše Krista, tak jak ji žijeme ve společenství církve“ (str. 13), a tak „pokračovat a prohloubit práci rozlišování“ a dialog započatý již dříve a vyzývající dialogickému k přijetí a k praktické práci v prostoru svobody (viz str. 88-91).[66] Celý dokument je strukturovaný kolem tří základních kroků tvořících páteř každého procesu pastoračního plánování (viz str. 16):

- podívat se tváří v tvář současné situaci žité víry
- podtrhnout významné a citlivé body křesťanské zkušenosti
- formulovat konkrétní záměry, aby evangelium bylo žito a předáváno

Proto se ve své první části („Porozumět naší situaci katolíků v současné společnosti“) zabývá sociologickou analýzou situace ve francouzské společnosti ve vztahu ke katolíkům. Druhá část („Jít k jádru tajemství víry“) se pak snaží navrhnout organické a komplexní představení jádra víry, které má dnešní situaci osvětlit a pomoci jí hlouběji porozumět. Třetí část („Vytvářet církev, která nabízí víru“) se nakonec snaží ukázat hlavní linie současné evangelizace založené na hlubším porozumění jak dnešní společnosti, tak tajemství víry.

V kontextu této třetí, pastorační části se pak dokument také výslovně zabývá důležitostí a plody mnohých procesů pastoračního plánování, které v mnohých francouzských diecézích v posledních desetiletích probíhaly (také formou diecézních synod) – díky takovýmto procesům a svědectví vzájemné spolupráce lidé objevují církev jako živý organizmus, jehož jsou oni sami součástí.[67] V oblasti zodpovědnosti za církev dokument na jedné straně zdůrazňuje nutnost křesťanské služby postavené na životě a svědectví z Ducha a v Kristu, spíše než jen na snaze o funkčnost a efektivnost, na straně druhé vyzdvihuje také nutnost příslušných organizačních prostředků, struktur a reforem, které tuto z Ducha žitou zodpovědnost podporují a pomáhají rozvíjet.[68] Jedním dechem je však hned znovu zdůrazněna důležitost toho, že při veškerých strukturálních reformách si církev musí být především vědoma toho „odkud ona sama pramení a kam směřuje“.[69] I zde, podobně jako v *Instrumentum laboris* Synodu o Evropě (viz výše), jsou praktické směry pastorační činnosti shrnuty pod tři klíčové pojmy (str. 71-79): slavit spásu („*liturgia*“), sloužit životu lidí („*diakonia*“) a hlásat evangelium („*martyria*“).

ZÁVĚREČNÁ REFLEXE

Jestliže dokumenty Druhého vatikánského koncilu položily základ k obnovenému chápání církve jakožto obrazu trinitárního *společenství* (Božího lidu, Kristova těla a Chrámu Ducha svatého), zdůraznily rovnost a spoluúčast všech na společném *poslání* či a společné, i když mnohotvárné cestě ke *svatosti* a načrtly konkrétní směry a možnosti pro hlubší *spolupráci* a dialogu v církvi a ve společnosti při zachování diferenciace jednotlivých rolí, nový Kodex kanonického práva tyto impulsy po dvaceti letech vtělil do právních norem a Katechismus katolické církve po dalších deseti letech uspořádal do „úhlednějšího balíčku“ (přičemž oba tyto kroky nutně musely s sebou přinést určitá zjednodušení či v jistém smyslu „zúžení“ původního koncilního záběru, ovšem při zachování základních poselství). Papežské dokumenty pak více méně dále rozvíjejí jednotlivá základní témata, přičemž již zde lze vysledovat určitou sílící snahu po přesnějším vymezení rozdílnosti rolí kněží a laiků společně s jakýmsi „chladnoucím“ nadšením z Koncilem ještě velmi pozitivně chápaného dialogu se „světem“. Tato tendence je pak ještě zřetelnější v dokumentech vatikánských kongregací.

Zároveň se v oficiálních celocírkevních dokumentech stále intenzivněji objevují v jistém smyslu nová témata: „nová evangelizace“, „malá společenství, „církevní hnutí“, „nové komunity“, „pastorační plánování“ a „spiritualita společenství“ (poslední dvě nejsilněji v *Novo millennio ineunte*), přičemž pojmy jako „*mysterium*“, „*communio*“ a „*missio*“, případně „spolupráce“ a „konzultace“ se stávají nedílnou součástí oficiálního celocírkevního jazyka. Jakožto základní prostory pro realizaci a „zrcadlení“ této spolupráce a konzultace celého Božího lidu se znovu a znovu uvádějí pastorační rady. Koncepce jejich trojdílné role analýzy, reflexe a praktických návrhů v oblasti pastorace (později obecně chápané jako jádro každého pastoračního plánování), kterou Koncil určil diecézním

pastoračním radám, se později také přenesla i na pastorační rady na nižších úrovních (farních, vikariátních či oblastních), ve kterých se dnes také proto spatřuje jeden z důležitých nástrojů pastoračního plánování. Ovšem teprve papežův list *Novo millennio ineunte* přinesl první hlubší reflexi již dlouho předtím se v jednotlivých diecézích a místních církvích vyvíjejícího pastoračního plánování jakožto celodiecézních konzultačních, rozlišovacích, kooperativních, transformačních a obnovných procesů s velmi intenzivním důrazem na jeho duchovní dimenzi zakořeněnou v „zajetí na hlubinu", „kontemplaci Kristovy tváře" a „spiritualitě společenství".

Je tedy možné konstatovat, že procesy diecézního pastoračního plánování, které dnes probíhají v mnoha diecézích po celém světě a množí se jako houby po dešti, mohou být chápány jako konkrétní a praktické uskutečňování toho, co bylo na všeobecné rovině formulováno v církevních dokumentech a k čemu tak živě vyzval papež v NMI. Na druhou stranu jsou však tyto církevní dokumenty naopak také odrazem toho a odpovědí na to, co se již po dlouhá desetiletí rozvíjí v církevní praxi v některých místních církvích (a to jak v duchu pozitivního přijetí a inspirace, tak v duchu nutného rozlišení a korektur).

V tomto dvousměrném silovém poli se ještě zřetelněji pohybují dokumenty biskupských konferencí (představené zde především na příkladech dokumentů z USA, Anglie a Walsu a Francie) i pastýřské listy jednotlivých biskupů. Jestliže se zdá, že v Anglii a Walesu biskupové pro svůj dokument zvolili jazyk spíše vyjadřující kooperativní rovinu pastorace („collaborative ministry"), v USA se naopak snaží zdůraznit společné povolání a různorodost obdarování („Called and Gifted"). V obou případech je vidět poctivá snaha naslouchat jak situaci „v terénu" (v tomto smyslu se celý rozvoj kooperativní pastorace a pastoračního plánování většinou chápe jako Duchem inspirovaný a vedený proces a Boží dar církvi pro dnešní dobu), tak celocírkevním církevním dokumentům (se snahou poskytnout službu rozlišování případných zavádějících trendů). Francouzský dokument („pozvat současnou společnost k životu z víry") navíc silně zdůrazňuje nutnost intimního propojení mezi vnitrocírkevní obnovou a strukturálními reformami na straně jedné a žitím a reflexí poslání celé církve vůči širší společnosti na straně druhé. Díky všem těmto nutným napětí si je většina dokumentů vědoma nutnosti další poctivé práce jak na zcela konkrétních *strukturálních* (teologických, právních a organizačních) otázkách, tak směrem k prohloubení procesu *obnovy* (spirituality, procesu konverze a prohloubení osobních vztahů) a k jasnějšímu pochopení a žití našeho *poslání* celé církve jakožto přitažlivého, svědčícího a sloužícího společenství.

Aby bylo dnešní pastorační plánování plodné a zdravé, bude nejspíše třeba, aby bylo neseno všemi z těchto důrazů zároveň. Jen tak bude (viz Lk 5,1-11) nejen cestou k „zajetí na hlubinu" (k osobní duchovní proměně), k „zajetí dál"[70] (do široce pojaté misie) a k „pomoci společníků z druhé lodi" (ke spolupráci), ale i k pokornému poznání vlastní slabosti („Pane, jsem člověk hříšný") a bezvýhradnému následování („Všechno tam nechali a šli za ním"). Podobně i podle Janovského obrazu (Jan 21,1-14) pak tato společná cesta „učednického pastoračního plánování" má nejen své nároky a plody v našem okolí, ale i samotné jeho účastníky vede zas ještě hlouběji ke společenství s Ježíšem: přes společné nasazení („Jdu lovit ryby" – „I my půjdeme s tebou") a vytrvalost („Té noci však nic neulovili") k otevřenosti a poslušnosti vůči Ježíšově radě ve změně našich přístupů („Hoďte síť na pravou stranu lodi"), k novému rybolovu, a pak ale i k hlubšímu osobnímu rozpoznání Ježíše („To je Pán!"), ke vzájemného sdílení tohoto poznání víry v rozhovoru (Petr a Jan) a do společenství jídla a eucharistie („Vzal chléb a dával jim").

BIBLIOGRAFIE

Catholic Bishops' Conference of England and Wales, *Supporting Ministry - Recommendations for Clergy Appraisal: The Final Report of the Working Party on Clergy Appraisal to the Catholic Bishops' Conference of England and Wales and the National Conference of Priests 1999*, London: Catholic Media Office, 1999; k dispozici na http://217.19.224.165/resource/capp01/index.htm.

Catholic Bishops' Conference of England and Wales, *The Sign we Give: Report from the Working Party on Collaborative Ministry*, Chelmsford: Matthew James Publishing, 1995.

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1995.

Francouzská biskupská konference, *Pozvat současnou společnost k životu z víry: Dopis francouzským katolíkům*, zpráva připravená Mons. Claudem Dagensem a přijatá plenárním zasedáním francouzských biskupů, z francouzštiny přeložil Josef Jelínek, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

Hruška, Petr, *„Na tvé slovo, Pane": Pastorační plánování ve světě*, k dispozici na http://plzen.cirkev.cz TEXTY – PASTORAČNÍ PLÁNOVÁNÍ.

Hruška, Petr, *Od obrazu k ikoně: Deset let snah o pastorační strategii v plzeňské diecézi*, k dispozici na http://plzen.cirkev.cz TEXTY – PASTORAČNÍ PLÁNOVÁNÍ.

Hruška, Petr, *Reform and Renewal: Theological Reflection on Organising Pastoral Ministry in the Diocese of Pilsen*, Dublin: All Hallows College, 2002.

Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Africa* ze 14. září 1995, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_14091995_ecclesia-in-africa_en.html.

Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in America* z 22. ledna 1999, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america_en.html.

Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Asia* ze 6. listopadu 1999, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_06111999_ecclesia-in-asia_en.html.

Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Oceania* z 22. listopadu 2001, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania_en.html.

Jan Pavel II., *Christifideles laici: Postsynodální apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě* z 30. října 1998, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1990.

Jan Pavel II., *Novo millennio ineunte: Apoštolský list na závěr Jubilejního roku 2000*, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001; k dispozici také na http://tisk.cirkev.cz/gfx/attachments/hq259_60%20Novo%20millennio.rtf.

Jan Pavel II., *Pastores dabo vobis: Postsynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. o výchově kněží v současných podmínkách* z 25. března 1992, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1993.

Jan Pavel II., promluva k francouzským biskupům při jejich návštěvě *Ad limina apostolorum* 25. ledna 1997; citováno podle článku „Bishops Urged to Foster Cooperation of Priest and Laity in Parihs Life" na webové stránce *Laity, Family, Women and Youth: Reflections by the Pope and by Bishops* Biskupské konference USA, http://www.usccb.org/laity/laymin/tradition/reflect.htm.

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1995.

Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny, Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994.

Kongregace pro klérus a další vatikánské kongregace, *Instrukce k některým otázkám ohledně možnosti laiků podílet se na službách vykonávaných kněžími Ecclesiae de mysterio* z 15. srpna 1997, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001); k dispozici také na http://tisk.cirkev.cz/gfx/attachments/hq1000_Instrukce.rtf.rtf.

Kongregace pro klérus, *Direktář pro službu a život kněží* z 31. ledna 1994, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1995.

Kongregace pro klérus, *Kněz, pastýř a vůdce farního společenství* ze 4. srpna 2002, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002.

O'Shea, John, Declan Lang, Vicky Cosstick and Damian Lundy, *Parish Project: A Resource Book for Parishes to Review their Missio*, London: HarperCollins Religious, 1992.

Paul VI, *Ecclesiae Sanctae I*, August 6, 1966, „Apostolic Letter, written Motu Proprio, on the Implementation of the Decrees Christus Dominus, Presbyterorum Ordinis and Perfectae Caritatis", translated from the Latin text in AAS 58 (1966) pp. 757-758 by Austin Flannery, in Austin P. Flannery, General Editor, *The Documents of Vatican II*, Preface by John Cardinal Wright, New York: Costello Publishing Company, 1975; k dispozici také na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Ecclesiae%20Sanctae%20I.

Pavel VI., Encyklika *Ecclesiam suam*, podle anglické verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_06081964_ecclesiam_en.html.

Sacred Congregation for Bishops, *Directory on the Pastoral Ministry of Bishops* (Ecclesiae imago, May 31, 1973) translation prepared by the Benedictine monks of the Seminary of Christ the King, Mission, British Columbia, Ottawa: Publications Service of the Canadian Catholic Conference, 1974; také k dispozici na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Directory%20on%20Bishops.

Sacred Congregation for the Clergy, „Private Letter on ‚Pastoral Councils'" (Omnes Christifideles, 1/25/73), reprinted in James I. O'Connor, editor, The Canon Law Digest, Vol. VII: Officially Published Documents Affecting the Code of Canon Law 1968-1972, Chicago: Chicago Province of the Society of Jesus, 1975, pp. 280-288; k dispozici také na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Circular%20Letter.

United States Conference of Catholic Bishops, *Called and Gifted for the Third Millenium*, Whashington, D.C.: Secretariat for Family, Laity, Women & Youth, 1995; k dispozici na http://www.usccb.org/laity/calleden.htm.

Zvláštní synod pro Evropu (1. – 23. října 1999), *Jesus Christ Alive in His Church: Source of Hope for Europe: Instrumentum laboris*, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_19071999_europe-instrlabor_en.html.

POZNÁMKY

[1] Tento text je založen na mé disertační práci pro postgraduální kurs MA in Pastoral Leadership nazvané *Reform and Renewal: Theological Reflection on Organising Pastoral Ministry in the Diocese of Pilsen* (Dublin: All Hallows College, 2002) Chapter 2: Attending Pastoral Trends, Part 2.1 Church Documents.

[2] Pavel VI., Encyklika *Ecclesiam suam*, podle anglické verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_06081964_ecclesiam_en.html.

[3] Tam čteme, že úkolem diecézní pastorační rady je „zkoumat vše, co souvisí s pastoračním působením, radit se o tom a vyvozovat praktické závěry" (ChD 27; srov. kán. 511 CIC); *Dokumenty II. vatikánského koncilu* (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1995).

[4] Dále pak také: znovuobjevení trojičního rozměru církve jakožto Božího lidu, těla Kristova a chrámu Ducha svatého (LG 2 – 4; 5 – 7; 17; UR 2; GS 1); prezentace církve jakožto „svátosti" (LG 1; 9; 48; 59; SC 5; 26; GS 42; 45; AG 1; 5) a církve jakožto zárodku Božího království (LG 5); zdůraznění prvotnosti jednoty Božího lidu před veškerou další (nutnou) diferenciací (předřazení 2. kapitoly LG před 3. a 4. kapitolu); zdůraznění rovnováhy mezi univerzální církví a partikulárními církvemi (diecézemi) a jejich vzájemné odkázanosti (LG 13 a 23); důraz jak na vnitřní, charismatickou, tak i vnější, institucionální stránku církve (LG 4; 8; 12); zdůraznění rovnosti všech členů Božího lidu (LG 32) a vzájemné odkázanosti společného kněžství všech věřících a služebného kněžství mající Kristovo kněžství za společný zdroj při současném zdůraznění jejich „podstatného" rozdílu (LG 10 – 12; PO 2); mnohost služeb uvnitř církve (LG 33; 35; AA 10); nutný základ apoštolátu a pastorační služby ve spiritualitě (AA 4; PO 12 – 14); důležitost malých skupin (AA 17) a komunitního charakteru apoštolátu (AA 18); viz *Dokumenty II. vatikánského koncilu* (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1995).

[5] Paul VI, *Ecclesiae Sanctae I*, August 6, 1966, „Apostolic Letter, written Motu Proprio, on the Implementation of the Decrees Christus Dominus, Presbyterorum Ordinis and Perfectae Caritatis", translated from the Latin text in AAS 58 (1966) pp. 757-758 by Austin Flannery, in Austin P. Flannery, General Editor, The Documents of Vatican II, Preface by John Cardinal Wright (New York: Costello Publishing Company, 1975); k dispozici také na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Ecclesiae%20Sanctae%20I.

[6] Sacred Congregation for Bishops, *Directory on the Pastoral Ministry of Bishops* (Ecclesiae imago, May 31, 1973) translation prepared by the Benedictine monks of the Seminary of Christ the King, Mission, British Columbia (Ottawa: Publications Service of the Canadian Catholic Conference, 1974); také k dispozici na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Directory%20on%20Bishops.

[7] Sacred Congregation for the Clergy, „Private Letter on ‚Pastoral Councils'" (Omnes Christifideles, 1/25/73), reprinted in James I. O'Connor, editor, The Canon Law Digest, Vol. VII: Officially Published Documents Affecting the Code of Canon Law 1968-1972 (Chicago: Chicago Province of the Society of Jesus, 1975), pp. 280-288; k dispozici také na http://www.west.net/~fischer/A42.htm#Circular%20Letter.

[8] Je zde zmíněna např. prezentace návrhů v oblasti misijních, katechetických a apoštolských aktivit v diecézi, týkajících se rozvoje formace a svátostného života věřících, aktivit podporujících kněze v různých oblastech diecéze, analýzy veřejného mínění vzhledem k církvi, zprostředkovávání komunikace o různých zkušenostech z různých pastoračních oblastí apod.

[9] *Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny*, Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994).

[10] „Od doby II. vatikánského koncilu se v církvi šťastně rozvinul nový typ spolupráce mezi laiky a klérem. Duch ochoty v němž se velký počet laiků nabídlo pro službu v církvi musí být počítán mezi ty nejlepší plody Koncilu. V této skutečnosti nově můžeme prožívat, že všichni jsme církví." Závěrečná zpráva Mimořádného synodu z r. 1985, C 6; citováno podle Catholic Bishops' Conference of England and Wales, *The Sign we Give: Report from the Working Party on Collaborative Ministry* (Chelmsford: Matthew James Publishing, 1995) 12.

[11] Jan Pavel II., *Christifideles laici: Postsynodální apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve* světě z 30. října 1998 (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1990).

[12] „Aby všechny farnosti mohly být opravdovými společenstvími křesťanů, místní církevní autority musí podporovat následující: a) adaptaci farních struktur v celé šíři možností daných církevním právem, zvláště podporou účasti laických věřících na pastoračních zodpovědnostech; b) malá základní neboli tzv. ‚živá' společenství, ve kterých věřící sdílejí Boží slovo a vyjadřují je ve službě a lásce jeden k druhému; ve spojení se svými pastýři jsou tato společenství opravdovým výrazem a centrem evangelizace" (CHL 26).

[13] Jan Pavel II., *Pastores dabo vobis: Postsynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. o výchově kněží v současných podmínkách* z 25. března 1992 (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1993).

[14] Kongregace pro klérus, *Direktář pro službu a život kněží* z 31. ledna 1994 (Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1995).

[15] *Katechismus katolické církve* (Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1995).

[16] Katechismus zde cituje *Evangelii nuntiandi* Pavla VI., No. 73: "Laici se také mohou cítit povoláni anebo být povoláni, aby spolupracovali se svými pastýři ve službě církevnímu společenství, aby rostlo a plně žilo tím, že vykonávají nejrůznější služby podle milosti charismat, které jim pán bude chtít udělit" (KKC 910).

[17] Jan Pavel II., promluva k francouzským biskupům při jejich návštěvě *Ad limina apostolorum* 25. ledna 1997; citováno podle článku „Bishops Urged to Foster Cooperation of Priest and Laity in Parihs Life" na webové stránce *Laity, Family, Women and Youth: Reflections by the Pope and by Bishops* Biskupské konference USA, http://www.usccb.org/laity/laymin/tradition/reflect.htm.

[18] „Pozitivní změny také probíhají v postoji katolíků. Dopodrobna jste referovali o duchovních cestách, konverzích, a nasazení uvnitř církve, které jsou výrazem hluboké kvalitativní obnovy křesťanské víry a konání. Opravdový zdroj naděje je vidět v ochotě velkého počtu laiků zaujmout aktivnější a různorodější role v církevním životě a činit nutné kroky k tomu, aby toho mohlo být dosaženo. V tomto kontextu, vaším podstatným poslání coby pastýřů je reorganizovat vaše komunity. Ukázali jste, že vývoj ve vašich diecézích je doprovázen široce založenými konzultacemi, které se nezabývají pouze praktickými podmínkami pro konsolidaci farností nebo pro vytvoření nových pastoračních jednotek. Kněží a věřící musí vytvořit takové podmínky, aby radostná zvěst mohla být zvěstována a aby Boží lid mohl být provázen a shromažďován Kristovou svátostnou přítomností…" Jan Pavel II. podle „Bishops Urged to foster Cooperation".

[19] Kongregace pro klérus a další vatikánské kongregace, *Instrukce k některým otázkám ohledně možnosti laiků podílet se na službách vykonávaných kněžími Ecclesiae de mysterio* z 15. srpna 1997 (Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001); k dispozici také na http://tisk.cirkev.cz/gfx/attachments/hq1000_Instrukce.rtf.rtf. Tato instrukce, navazující na práci sympózia o podílu laiků na službě kněží v r. 1994, byla podepsána vedoucími osmi vatikánských kongregací včetně kongregace pro nauku víry, kongregace pro biskupy, kongregace pro klérus a pontifikální radu pro laiky.

[20] Jan Pavel II., *Novo millennio ineunte: Apoštolský list na závěr Jubilejního roku 2000* (Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001); k dispozici také na http://tisk.cirkev.cz/gfx/attachments/hq259_60%20Novo%20millennio.rtf).

[21] Kongregace pro klérus, *Kněz, pastýř a vůdce farního společenství* ze 4. srpna 2002 (Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002).

[22] V návaznosti na *Novo millennio ineunte* 29nn: Svatost, modlitba, nedělní slavení eucharistie, svátost smíření, prvotnost milosti, naslouchání Božímu slovu a jeho zvěstování.

[23] Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Oceania* z 22. listopadu 2001, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania_en.html.

[24] Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Africa* ze 14. září 1995, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_14091995_ecclesia-in-africa_en.html. „Ihned od počátku synodní otcové rozpoznali, že církev jakožto rodina nemůže dosáhnout svého plného potenciálu jakožto církev aniž by byla rozčleněna do společenství, která jsou dostatečně malá, aby byla schopná podporovat a rozvíjet úzké lidské vztahy. Synodní shromáždění popsalo charakteristiky těchto společenství následujícím způsobem: prvotně to jsou místa, kde se lidé snaží o evangelizaci sebe samotných, takže jsou pak také následně schopni přinášet radostnou zvěst druhým; dále to jsou společenství, která se modlí a naslouchají Božímu slovu, povzbuzují své členy k přijímání zodpovědnosti, učí se žít spojený s komunitou širší církve a reflektují různé lidské problémy ve světle evangelia. Tato společenství musí pak především být zavázána k žití Kristovy lásky vůči každému, lásky, která přesahuje hranice přirozené solidarity klanů, kmenů nebo jiných zájmových skupin“ (No. 89).

[25] Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in Asia* ze 6. listopadu 1999, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_06111999_ecclesia-in-asia_en.html. „V této souvislosti a jakožto projev jejich pastorační zkušenosti, synodní otcové zdůraznili hodnotu *základních církevních společenství* jakožto efektivní cesty podpory společenství a zapojení ve farnostech a diecézích a jakožto pravý nástroj evangelizace“ (No. 25).

[26] Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Ecclesia in America* z 22. ledna 1999, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america_en.html. „Farnost potřebuje být trvale obnovována na základě principu, že ‚farnosti musí i nadále být především eucharistickým společenstvím‘. Tento princip zahrnuje skutečnost, že ‚farnosti jsou povolány k tomu, aby byly pohostinným a přátelským prostředím, místem křesťanské iniciace, křesťanského vzdělání a slavení víry, otevřené plné škále charismat, úkolů a pastoračních služeb, organizované komunitním a zodpovědným způsobem, schopné využít existující apoštolská hnutí, citlivé ke kulturní rozmanitosti lidí, otevřené pastoračním projektům přesahujícím hranice jednotlivé farnosti a bdělé vůči světu, ve kterém žijí‘… Jedním ze způsobů, jak obnovit farnosti, který je zvláště urgentní ve farnostech ve velkých městech, může být chápání farnosti jakožto komunity složené z různých společenství a hnutí. Proto se zdá být právě dnes vhodné formovat společenství a skupiny, které umožní skutečné lidské vztahy…“ (No. 41).

[27] Zvláštní synod pro Evropu (1. – 23. října 1999), *Jesus Christ Alive in His Church: Source of Hope for Europe: Instrumentum laboris*, anglická verze na webových stránkách Vatikánu, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_19071999_europe-instrlabor_en.html.

[28] Ve stati o plodech spolupráce mezi kněžími a laiky dokument později konstatuje, že „existují mnohé místní církve, kde spolupráce mezi kněžími a laiky není viděna jako priorita“ a pokračuje: „V církvi ve střední a východní Evropě je v některých případech identifikovatelné jakési zdráhání zabývat se jasným a precizním způsobem tématem spolupráce mezi kněžími a laiky.“ Dokument připojuje domněnku, že to je často způsobeno nemožností přejímání zodpovědnosti a vlastní iniciativy během komunistického režimu, kde, na druhé straně, se však také uskutečňovala „reálná – i když často skrytá – církevní spoluzodpovědnost , často spojená s heroickými formami svědectví víry a lásky k církvi“. Nakonec se konstatuje, že „hluboká změna mentality je zapotřebí v každé situaci, mentality, která vyžaduje čas, trpělivost a formaci všech zapojených“ (No. 49; srov. No. 36 o tendenci k „zachovávání *status quo*“).

[29] Tyto zmíněné prostředky jsou: „Vytváření různých malých společenství – některých ve své podstatě charismatických; podpora malých skupin s důrazem na spiritualitu; zakládání center spirituality a trvalý rozvoj již existujících; organizace poutí do svatyň nabízející smysluplnou zkušenost modlitby, ticha, kontemplace a asketismu (zvláště mnišské a řeholní domy); plánování rekolekcí pro manželské páry a mládež; nový katechumenát pro pokřtěné věřící; zabezpečování relevantní literatury na téma spirituality; programy vedoucí společenství farnosti k živější a bohatší modlitbě; a především postavení Božího slova a meditace nad jeho obsahem do centra života, zvláště skrze *lectio divina*“ (No. 44).

[30] United States Conference of Catholic Bishops, *Called and Gifted for the Third Millenium* (Whashington, D.C.: Secretariat for Family, Laity, Women & Youth, 1995); k dispozici na http://www.usccb.org/laity/calleden.htm.

[31] Catholic Bishops' Conference of England and Wales, *The Sign we Give: Report from the Working Party on Collaborative Ministry* (Chelmsford: Matthew James Publishing, 1995).

[32] „Collaborative ministry“ je termín, který se jen těžko převádí do češtiny. Již slovo „ministry“ nelze většinou překládat pouhým „služba“ (pro to má angličtina termín „service“), protože se tento termín stal téměř výlučně technickým označením pro „pastorační službu“ či „pastoraci“ v širokém slova smyslu (tedy nejen pro službu na základě svátosti svěcení). Navíc někteří anglicky píšící autoři rozebírající proces spolupráce v pastoraci zde rozlišují čtyři úrovně, postupně vyrůstající jedna z druhé: 1. co-existence; 2. communication; 3. cooperation; 4. collaboration („collaboration“ se zde tedy považuje za zralejší stádium než pouhá „cooperation“) (viz např. Loughlan Sofield & Carroll Juliano, *Collaboration: Uniting Our Gifts in Ministry*, Notre Dame, Indiana: Ave Maria Press, 2000, str. 18-19). Protože se však asi těžko budeme pokoušet do české terminologie zavádět výraz „kolaborativní“ (v češtině je toto slovo pravděpodobně mnohem více než v angličtině zatíženo negativním „zrádcovským“ nádechem) a obraty „spolupracovnická pastorace“ či „spolupracující pastorace“ také nejspíše nejsou příliš elegantním řešením, s přihlédnutím k zaběhlému německému ekvivalentu („kooperative Seelsorge“) se pracovně kloním k řešení používat jako český ekvivalent obrat „kooperativní pastorace“. Kdybychom pak chtěli výše uvedenou škálu převést do češtiny, bylo by snad možné využít výrazu „koordinace“ a mluvit o oněch čtyřech rovinách spolupráce v pastoraci takto: 1. koexistence; 2. komunikace; 3. koordinace; 4. kooperace (přičemž hezké české „spolupráce“ může zůstat jako shrnující obecný termín pro celý proces).

[33] Bishops' Conference of England and Wales, *Reflection*, 1993; citováno v *The Sign We Give*, i.

[34] Těmito rysy byly především: nové struktury sdílené zodpovědnosti na všech úrovních; stálý rozvoj nových rolí a služeb otevřených laikům; rostoucí počet laiků a řeholníků zaměstnaných na plný úvazek v pastorační službě; nové pochopení farnosti a odlišný

koncept pastoračního vedení; důraz na rozvoj pastoračního plánování a celkové pastorační strategie; široké uplatnění obřadů Uvedení dospělých do křesťanského života v praxi; úzké ekumenické partnerské vztahy. *The Sign We Give*, 13-15. K citacím z tohoto dokumentu budeme dále uvádět pouze čísla stran v závorkách.

[35] Tato úvaha je zakončena zásadním prohlášením: „Zatímco mnozí zdůrazňují, že kooperativní pastorace by neměla být pouhým pragmatickým řešením nějakého problému, jiní uznávají, že to jsou často právě praktické tlaky, které s sebou přinášejí změny. I když toto může být někdy pravda, není to ten nejlepší základ pro posun směrem ke spolupráci. Jestliže lidé po spolupráci netouží nebo se s touto touhou nesetkají u těch, se kterými musí pracovat, pouhé direktivy nebo koncepce nebudou pro plodnou spolupráci dostatečným motivem“ (15).

[36] V souhrnu: Kooperativní pastorace je chápána jako způsob vzájemných vztahů a spolupráce, který vyjadřuje podstatný rozměr církve jakožto *communia*, jako církevní aktivita, která přivádí k partnerské spolupráci na jednom poslání rozličná povolání. Kooperativní pastorace vyžaduje vědomý závazek jednat na základě podstatných hodnot jako sdílená, ale diferenciovaná zodpovědnost, rovnost, komplementarita různých povolání a darů a ochota zodpovídat se jedni druhým. „Kooperativní pastorace začíná základní touhou pracovat společně, protože jsme Pánem povoláni být společenstvím učedníků a učednic, ne skupinou nějakých izolovaných individualit. Rozvíjí se skrze vzájemně se ovlivňující proces konverze a formace. Také vyžaduje ochotu vstupovat do konfliktních situací a řešit je na základě přitažlivosti a hodnoty společného dobra podpořené vědomím účasti na díle Ducha v církvi.“ Nakonec, kooperativní pastorace je „pastorační službou vědomě rozvíjející svůj podstatně misijní rozměr“ a netočí se tudíž pouze kolem vnitrocírkevního života. „Ukazuje světu možnost transformace, komunity a jednoty uvnitř různosti“ (17).

[37] Je zde uznána ambivalence termínu *ministry* a potřeba dalšího teologického projasnění. Na jedné straně, „‚pastorační služba‘ (‘ministry‘) je správně chápána jako služba mající svůj základ ve křtu a biřmování, ke které jsou povoláni všichni. V tomto smyslu se překrývá a plynule přechází do misie. Je onou formou života a činnosti, skrze kterou pokřtěný člověk vyjadřuje skutečnost, že je učedníkem, a to v nejrůznějších oblastech svého života; ve svém domově a v rodině; ve svém nejbližším okolí a v širší společnosti; ve farnosti a v diecézi (CHL 59). Jakoby slovo ‚ministry‘ se začalo užívat jako vyjádření skutečnosti, že všechny tyto všednodenní aktivity jsou součástí misijního poslání.“ Na druhé straně, pojmem ‚pastorační služba‘ (‘ministry‘) také mohou být označovány některé konkrétní veřejné role nebo aktivity, ke kterým jsou jednotlivci povolání církví a které jsou prováděny ve prospěch celého těla církve a s jeho pověřením“ (18).

[38] „V této stále se ještě vyvíjející situaci vyvstává mnoho otázek: Jaké úkoly mají být pokládány za projevy formální veřejné pastorace (‚ministries‘) a jaké aktivity jsou spíše formou běžné, spontánně prováděné služby (‚service‘)? Pro jaké pastorační služby by měli být laici formálně pověřeni a proč? Jaké pastorační služby by měly být uznány oním formálnějším a stabilnějším způsobem známým jako ‚ustanovení‘, se kterým se v současnosti v církevním právu počítá pouze pro lektory a akolyty, kterými navíc mohou být pouze muži? Proč jsou služebníci eucharistie formálně pověřování a ne katecheté? V čem spočívá vztah mezi pastoračními službami vykonávanými neordinovanými křesťany a rolí kněží? Dokud tyto otázky zůstanou nezodpovězeny, může být reálným nebezpečí vytvoření jakéhosi ‚dvourychlostního‘ modelu formálních a ostatních pastoračních služeb a ostatních.“ Navíc je zde přiznáno, že „církevní dokumenty ještě odpovědi na všechny tyto otázky neposkytují, avšak poskytují principy, které mohou a mají provázet další vývoj a reflexi.“ Kromě základních dokumentů II. vatikánského koncilu je zde pak citováno především *Christifideles laici*: „Pastorační služby, které vykonávají laici, ‚mají svůj základ ve svátosti křtu a biřmování‘ (CHL 20) a ‚existují ve společenství a z pověření společenství‘ (CHL 20). Mají být uznány a podporovány pastýři (CHL 23), kteří mají laikům svěřovat takové úřady a role, ‚které nevyžadují charakter svátosti svěcení‘ (CHL 23). To zahrnuje vykonávání služby slova, předsedání liturgickým modlitbám, vykonávání křtu a rozdávání přijímání (CHL 23)“ (18-19).

[39] Zde jsou zmíněny následující oblasti: Církev jakožto společenství mající účast na Božím trojičním životě; hierarchická struktura, která zajišťuje jednotu a věrnost uprostřed různosti; obrazy církve jakožto ‚pyramidy‘ či ‚kruhu‘ chápány jako jednostranné a nedostatečné; obnovené chápání hierarchie jakožto struktury zaměřené prvotně na uspořádávání a sjednocování vztahů a obdarování a jakožto služby pro společenství; koncept autority v kontextu communia (komplementární autority všech pokřtěných a svátosti svěcení či úřadu); vedení jak důsledně konzultativní, tak i pevné a rozhodné, které je katalyzátorem společenství; role kněze jakožto služebníka communia; role biskupa jakožto modelu kooperativní pastorace; radikální a pravdivá rovnost všech projevující se v odpovídajícím jazyce a finančním ohodnocení; inklusivita všech pokřtěných; misijní zaměření (19-27).

[40] Slova „leader“ a „leadership“ jsou dalšími těžko do češtiny převoditelnými anglickými pojmy. Český výraz „vedoucí“ je evokuje spíše vedoucího nějaké malé skupiny nebo obchodu než někoho, kdo je zodpovědný za farnost, politickou stranu nebo stát (a právě i tyto rozměry jsou obsaženy v anglickém „leader“). Slovo „vedení“ je pak v pastoračních souvislostech používáno spíše pro „duchovní vedení“ než pro roli „vůdce“ (výraz „pastorační vedení“ pak může být špatně chápán právě spíše jako nějaké osobní pastorační doprovázení než). Počeštěné „lídr“ („lídrovství“) by sice nejspíše vyjadřovalo podstatu věci, ale je zas často spojováno spíše s politickým životem. „Vůdce“ („vůdcovství“) pak zas možná až příliš evokuje třetí říši či skauting. Vědom si limitací jakékoli volby, zde budu pro překlad pracovně používat výrazy „vedoucí“ a „vedení“.

[41] „Existuje mnoho farností, kde je intenzivní zapojení laiků, avšak málo autentické spolupráce. V některých farnostech mohou být učiněny velké pokroky ve zpřístupnění určitých liturgických rolí laikům, avšak bez jakékoli změny ve farních strukturách a jakéhokoli posunu k širším konzultacím v procesu rozhodování“ (28).

[42] „Tradice, podle církevních otců, je ve skutečnosti právě protikladem zátěže minulosti. Spíše je to životní energie, hnací, stejně jako stabilizující síla, činná uvnitř celé komunity v srdci každého věřícího.“ Henry de Lubac, *Motherhood of the Church*, citováno v *The Sign We Give*, 29.

[43] Těmito prvky jsou: vytváření vzájemné důvěry; osobní vztahy a osobní identita; rozvinutí společné vize a vzájemné zodpovědnosti; rozvoj osobních dovedností v oblasti spolupráce; trénink ve zvládání konfliktu; praktikování společného rozhodování (jak formou konzultací, tak formou konsensu); kombinování různých způsobů setkávání se (s použitím jak různých manažerských metod, tak vhodných kroků pro podporu modlitby a duchovního rozlišování); slavení spolupráce v liturgickém životě; vytváření kultury spolupráce v mnoha malých věcech (včetně odpovídající jazykové kultury) (29-33).

[44] Těmito bloky jsou často opaky mnohých prvků vyjmenovaných v předchozí poznámce. Některé z nich mohou být popsány následujícím způsobem: strach některých kněží či laiků, že intenzivnější spolupráce bude podrývat autoritu kněží nebo jim toho nenechá moc na práci, často v kombinaci s pocitem ztráty identity u kněží; finanční tlaky a velmi nízké platy laiků zaměstnaných církevními institucemi na plný úvazek; zkostnatělé jednání nebo sektářské či hyperkritické postoje některých členů pastoračních týmů; stereotypy určitých postojů ve farnosti; nedostatek kontinuity ve farnostech a týmech; konkurenční postoje, které vychází z předpokladu, že jde o to vyhrát jakési body nebo jakousi bitvu spíše než najít společné dobro (34).

[45] „Kooperativní pastorace je hluboce zakořeněna ve víře v Trojici. Není to pouze nějaký způsob reorganizace práce nebo reformy struktur. Je to cesta, jak společně v našich životech vyjádřit to, o co nás Bůh žádá a k čemu nás povolává, abychom byli. Proto je kooperativní pastorace ve své podstatě spiritualitou… Kooperativní způsob práce vyžaduje učit se také ‚kooperativní' modlitbě. Při pastorační spolupráci je také samozřejmě prostor pro vzájemnou duchovní službu a pastorační péči… Jednotlivé týmy a spolupracující partneři potřebují ve svém vzájemném kontaktu postupně rozvinout takový způsob modlitby a společné bohoslužby, ve který vyhovuje všem" (35).

[46] John O'Shea, Declan Lang, Vicky Cosstick and Damian Lundy, *Parish Project: A Resource Book for Parishes to Review their Missio* (London: HarperCollins Religious, 1992). Základní orientační pomůcka pro proces farního pastoračního plánování nazvaná *Parish Project* je založena na pracovním sešitu, jehož centrální myšlenkou je podpora jednotlivých farností v jejich hledání odpovědí po jejich vlastní identitě, propojení života a liturgie, společenství a poslání, farnosti a širší obce a podpora rozvoje vhodného a schůdného způsobu místního pastoračního plánování. *Parish Project* je založen na tzv. „pastoračním cyklu" se stále se opakujícím částmi: 1) *popis* a *průzkum* vlastní pastorační zkušenosti; 2) *naslouchání* a *reflexe* této zkušenosti ve světle Písma a učení církve; 3) *volba* vhodného jednání jako pastorační odpovědi na současnou situaci; 4) *slavení* v modlitbě, liturgii a pohostinství.

[47] Farnost s rozvinutou kooperativní pastorací je zde charakterizována jako komunita s farními službami a zodpovědnostmi otevřenými všem, s kvalitní komunikací, s rozvinutými strukturami společného rozhodování a dobrou zpětnou vazbou, schopná slavit svoji spolupráci a posilovat své poslání v liturgii a společné modlitbě, s hlubokým smyslem pro vzájemné sdílení a pro rovnost v postojích a vztazích.

[48] Těmito aspekty jsou například dobré modely vedení, se kterými se student setká v praxi v diecézi i jinde, studium relevantních oblastí teologie, pastorační praxe v místech s rozvinutou kooperativní pastorací, účast farností a pastoračních týmů na formaci studentů, trénink v dovednostech důležitých pro spolupráci apod.

[49] Proto „příležitosti pro nějaký způsob společné formace studentů připravujících se ke kněžství spolu s lidmi připravujícími se k laické pastorační službě jsou těmi nejhodnotnějšími cestami, jakými se toto může uskutečnit" (39).

[50] „V posledních přibližně deseti letech [tj. 1985 – 1995] většina diecézí v Anglii a Walesu iniciovala nějakou formu diecézního pastoračního rozvoje. Konkrétní praktický přístup každé diecéze byl odlišný, ale obvykle tento proces zahrnoval jeden nebo více z následujících prvků [viz v textu]… Některé diecéze prošly takovýmto procesem jednorázově a pak se soustředily na realizaci jeho závěrů na místních úrovních. Jiné diecéze organizují jakýsi průběžný cyklus konzultací a setkání každý rok či každé dva roky, nebo dokonce ještě častěji" (39).

[51] Je zde jasně konstatováno, že „pokud se toto děje, pak úroveň motivace je velmi vysoká". Avšak je třeba počítat s tím, že „biskup se bude muset umět vyrovnat s očekáváními lidí, která často budou nerealistická, a s jejich frustrací nebo dokonce zlostí nahromaděnou z minulosti" (40).

[52] „Někteří jsou nadšení a poměrně velká část bude projevovat uměřenou podporu, avšak jiní budou pesimističtí nebo cyničtí… Je velmi důležité uznat přítomnost takovýchto pocitů a vidět v nich jakési pootevřené možnosti pro další růst. Také je důležité si být vědomi toho, jak rychle takovéto negativní postoje kněží mohou způsobit zranění a zklamání u mnohých laiků." Proto je doporučeno, aby dialog mezi samotnými kněžími předcházel nebo samostatně doplňoval diecézní pastoračně-plánovací proces (40).

[53] „Aby se toto všechno mohlo uskutečnit, jsou zapotřebí lidé schopní dobrého vedení na místních úrovních" (41).

[54] Ke hlubší reflexi jsou zde odporučeny dvě série otázek: 1. Jakým způsobem provádět konzultace lidí tvořících farnost, aby je tyto konzultace uschopnily k lepší informovanosti, k reflexi nad různými možnostmi, k modlitbou nesenému rozlišování, co je tou nejlepší cestou dopředu a k tvorbě realistických pastoračních plánů? 2. Jak na diecézní rovině vyvinout takové strategie, které by byly schopné na různé situace reagovat dostatečně pružně, vždy zohledňující různost konkrétních situací a lidí? (41-42)

[55] „Některé z těchto nevyřešených otázek jsou následující: Může být nějaký kněz vůdcem nějaké farnosti v pravém smyslu slova, jestliže v této farnosti nežije? Může být ‚kanonickým farářem', ale co se stane s oním podstatným propojením mezi předsedáním při slavení eucharistie a pastoračním vedením farní komunity? Může být laik pastoračním vůdcem farní komunity, jestliže nemůže kázat nebo předsedat svátostné bohoslužbě? Co se pak stane s oněmi pouty církevního společenství, jejichž je svátostná ordinace znamením? A jaký typ autority takovýto laik pověření správou farnosti vlastně má? Jaký typ pověření nebo uznání je zde na místě? Jaký typ farní rady nebo farního fóra by byl efektivní, jestliže ve farnosti nesídlí kněz? Jaký typ autority by takováto rada měla? (42)

[56] „Někteří lidé považují kooperativní pastoraci jako jednu z možností. Jiní v ní vidí nutnost, nevyhnutelný aspekt toho, čím církev ve své podstatě je. Někteří ji vidí jako proces pozvolného vývoje, různá jemná přizpůsobení způsobu toho, jak je určitá práce vykonávána. Jiní zas jí chápou jako radikální přetvoření všeho čím církev je. Není možné, ani žádoucí vylučovat jakýkoli z těchto názorů, ani pokoušet se některý z nich prosazovat jako absolutně správný. Samotná podstata spolupráce, ona skutečnost společenství a touha po společenství mezi námi na základě našeho podílu na samotném Božím životě na nás klade nárok, abychom zahrnuli, přijali a ocenili různě dlouhé kroky na cestě růstu a odlišnosti v přesvědčení. Nakonec, to co je nejdůležitější, je to, že žijeme communio v církvi, vzájemně si darujíce život v našich vztazích a skrze ně. Jestliže církev bude společenstvím lásky, budeme lépe uschopněni budovat civilizaci lásky. A to tím, že v naší práci budeme skrze to, čím jsme, zprostředkovávat nejhlubší pravdy o lidech a o společnosti" (45).

[57] Catholic Bishops' Conference of England and Wales, *Supporting Ministry - Recommendations for Clergy Appraisal: The Final Report of the Working Party on Clergy Appraisal to the Catholic Bishops' Conference of England and Wales and the National Conference of Priests 1999* (London: Catholic Media Office, 1999); k dispozici na http://217.19.224.165/resource/capp01/index.htm.

[58] Zde použitý výraz „appraisal" („zhodnocení", „posouzení") se v angličtině používá pro určitý způsob pravidelného rozhovoru se členy nějakého pracovního týmu, firmy, organizace či účastníky kursu, který jim má pomoci rozvinout jejich silné a překonat jejich slabé stránky. Do češtiny lze snad označení tohoto procesu převést jako „pastorační doprovázení" (odpovídající spíše níže uvedenému „kolegiálnímu modelu") či „pastorační supervize" (odpovídající spíše „biskupskému modelu"). Viz např. výborný úvod do problematiky v kontextu přípravy k pastorační službě od Regina Coll, *Supervision of Ministry Students* (Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 1992).

[59] Např. nutnost zapojení všech kněží již do prvotních úvah, výběru stylu přístup a konkrétních modelů, možnost postupného zavádění systému nejprve „na zkoušku" u skupiny dobrovolníků, vhodnost diecézního koordinátora celého procesu, ke kterému mají všichni kněží důvěru, nutnost přípravy skupiny, která bude tímto doprovázením sloužit (nejspíše ne nějací „experti" zvenčí, ale zkušenější kněží, kteří však také sami budou doprovázeni někým dalším), možnost takovéhoto tréninku pro všechny kněze, aby takto mohl sloužit každý každému, připravenost (zázemní, materiální, personální) na reagování na potřeby kněží, které se díky takovémuto procesu vynoří apod.

[60] „Cílem kolegiálního modelu je přivést kněze nebo jáhna k tomu, aby byl schopen rozvíjet svůj život a službu za asistence konkrétního doprovázejícího, jímž může i nemusí být nějaký kolega kněz či jáhen. Prvotním účelem tohoto modelu je vytvořit podpůrnou strukturu pro kněze a jáhny.“ Kolegiální model je založen na zpracování dotazníku a rozhovoru s odborně připraveným doprovázečem (např. kolegou), který dotyčného kněze či jáhna dvakrát do roka vede k revizi jeho služby a souvisejících oblastí života a ke stanovení cílů pro další rozvoj.

[61] „Cílem biskupského modelu je vytvořit prostor pro to, aby dotyčný kněz či jáhen mohl pravidelně prožít potvrzení jako člověk a aby mu mohlo být pomoženo rozvíjet jeho pastorační službu… Tento model, který staví na tradičních strukturách zodpovědnosti v církvi, dává příležitost k tomu, aby biskup vyjádřil jeho pastorační péči o jeho kněze a jáhny.“ Zdůrazňuje se zde, že v diecézi existuje jedno presbyterium tvořené biskupem, kněžími a jáhny, kteří jsou společně ve službě místní církvi.“ Biskupský model je založen na diecézním dotazníku a rozhovoru s biskupem nebo některým z jeho pověřených a odborně připravených zástupců, který každé dva roky dotyčného vede k revizi cílů pro rozvoj jeho služby, především jeho specifických úkolů coby kněze či jáhna.

[62] „Kombinovaný model se snaží kombinovat silné stránky kolegiálního a biskupského modelu. Pokrývá jak osobnostní, tak služební rozvoj. Podobně jako v kolegiálním modelu, osobní „review“ se zde soustřeďuje na to, co dotyčný prožívá ve svém životě spojeném se službou. Podobně jako v biskupském modelu, pastorační „review“ se zde soustřeďuje spíše na jeho specifické úkoly coby kněze či jáhna. Tento model je založen na široce založeném dotazníku skládající se jak z „osobní“ části, tak z části „služební“, s možností doplnění dalšími zprávami od farníků a spolupracovníků. Tyto materiály dotyčný jednou za tři roky probírá v rozhovoru s odborně připraveným a biskupem pověřeným doprovázejícím, kterého si dotyčný vybere ze seznamu lidí vykonávajících v diecézi tuto službu a spolu se kterým si dotyčný stanoví dlouhodobé cíle rozvoje, které si sám každoročně vyhodnocuje. „Služební“ část dotazníku může být po rozhovoru předána diecézními biskupovi či příslušným oddělením kurie jako základ pro přípravu budoucích formačních příležitostí, vše ostatní zůstává v majetku dotyčného kněze či jáhna.

[63] „Appraisal“ – „pastorační supervize“ či „pastorační doprovázení“ (proces zahrnující „review“ – „reflexi“ a „evaluation“ – „vyhodnocení“ života a služby dotyčného kněze či jáhna jakožto prostředek podpory a usnadnění jejich osobnostního a služebního rozvoje), „Review“ – „reflexe“ (reflexe života a služby konaná společně doprovázejícím a dotyčným knězem či jáhnem vedoucí ke společně odsouhlasenému plánu dalších kroků), „Evaluation“ – „vyhodnocení“ (doprovázečem i doprovázeným společně odsouhlasené vyhodnocení toho, jak se dotyčnému celkově daří ve službě, také ve světle předchozího plánu rozvoje), „Accountability“ – „zodpovědnost“ (zodpovědnost dotyčného za využívání jeho darů a vloh ve službě, a to prvotně vůči Bohu, ale také vůči ostatním: vůči biskupovi a vůči společenství, kde dotyčný vykonává svoji službu – včetně respektování směru farnosti při jejím přebírání).

[64] Francouzská biskupská konference, *Pozvat současnou společnost k životu z víry: Dopis francouzským katolíkům*, zpráva připravená Mons. Claudem Dagensem a přijatá plenárním zasedáním francouzských biskupů, z francouzštiny přeložil Josef Jelínek (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003). Originální vydání: *Proposer la foi dans la société actuelle: Lettre aux catholiques de France* (Paris: Les Éditions du Cerf, 1996). Čísla stránek jsou dále uváděno podle vydání českého.

[65] V závěrečné „Prezentaci ‚Dopisu francouzským katolíkům‘“ je historie tohoto dokumentu vysvětlena podrobněji. Předkládaný text je třetí etapou jednoho dokumentu, na němž začali francouzští biskupové pracovat v roce 1994 vydáním zprávy „pozvání současné společnosti k životu z víry“ (str. 85). Během dvou let, která uplynula od této zprávy, byl text obohacen prací, „která se uskutečnila v mnoha skupinách a ve většině našich diecézí, služeb a hnutí, někdy velmi koordinovaným způsobem, někdy s velkou improvizací a neočekávaným průběhem“ (str. 85).

[66] Současný dokument „chce pokračovat a prohloubit práci rozlišování“, kterou vyvolala původní zpráva vydaná v r. 1994 (str. 88). V roce 1996 sice biskupové vydali jakousi „chartu, referenční dokument“ či „normativní text, který vytýčil směry, ukázal významné body a formuloval několik směrnic“ (str. 88). Avšak tímto novým dokumentem se nyní chtějí „vrátit k metodě dialogu, který spočívá v tom nechtít hotový text, o kterém nelze diskutovat, ale naopak poskytnout text, který může vyvolat úvahy, názorové výměny, konfrontace nebo i diskuze“ (str. 88). „Stručně řečeno, stejně jako zpráva, která mu předcházela, tento dopis vyzývá k přijetí. Chce, na poměrně jasných základech, podpořit onu svobodnou komunikaci víry, která je dnes uvnitř církve zcela nutná“ (str. 89).

[67] Například zde můžeme číst: „Díky práci uskutečněné řadou diecézních synod, díky spolupráci, která se rozvíjí mezi kněžími, jáhny a laiky v mnoha oblastech pastorační činnosti, je mnoha lidem dáno objevit, že církev není strukturou, která by pro ně byla něčím vnějším, ale živým a uspořádaným tělem, utvářeným a tvořeným Božím slovem a svátostmi víry, v němž každý pokřtěný může nacházet své místo s ohledem na své povolán a osobní poslání“ (str. 63).

[68] Čteme zde: „K tomuto účelu francouzská církev provedla hluboké změny svého působení a dokonce významné strukturální reformy vytvořením kněžských rad, diecézních pastoračních rad, farních a vikariátních pastoračních rad… Je třeba ještě hodně udělat pro nalezení organizačních forem, sladění a přijímání rozhodnutí, které by byly přizpůsobeny povaze a poslání církve. Pracují na tom všechny diecéze, často díky podnětům, získaným z řady synod“ (str. 63-64).

[69] „Ale i když jsou institucionální změny důležité, nelze nikdy ztrácet ze zřetele, že samy o sobě nejsou cílem. Lze jim opravdu rozumět jen ve vztahu k tajemství víry… Čím více se naše církev zabývá prací na změnách vnitřního uspořádání a na strukturální reformě, tím více musí hledět, odkud ona sama pramení a kam směřuje“ (str. 64).

[70] Dokument francouzské biskupské konference, *Pozvat současnou společnost k životu z víry*, str. 82, toto dvě možnosti překladu Lk 5,4 („Zajeď na hlubinu!“ a „Zajeď dál!“) zdůrazňuje jako vhodný komplementární obraz cesty do hloubky (duchovní rozměr) a cesty do šířky či do dálky (misijní rozměr).